

À Ö Æ Ø Æ Æ Æ Æ

„AD FONTES”

36

„AD FONTES“

22 травня 1965

Прийми - в день Ангела - мій подарунок скромний.

Блукав я пуцею і беспорядний і бездомний,

так само, як описаний в поемі Сатана.

І певно, що давно б я знизився до дна,

коли б не стрінув Образу Твого біля Могили...

Коли б у постаті Твоїй, надламаний, похилій,

я не відчув безсмертність, вірність Богу,

як заклик і останню остерогу...

Тепер, немов спокушений спокусник,

я став для вічності цеглини кусник,

з яких будуються Його величні Храми.

І вартовим досмертним Золотої Брами.

ДЖІОВАНІ ПАПІНІ

СПОКУШЕНИЙ ДИЯВОЛ
/Драматичний вертеп в трьох частинах./

diasporiana.org.ua

Видавництво „МЛИН”

Лондон-Гага

1965

ЧАСТИНА ПЕРША

Надзвичайно простора, безлюдна площа. Посередині величезна катедрала з вежами, шпильні яких ледве помітно в осіннім присмерку затуманеного неба. Є двадцятьдев'яте вересня-празник святого Архангела Михаїла. Крізь високий, напівзачинений мосяжний портал надходить лагідний і урочистий спів. Сатана ходить-в задумі-біля катедралі туди й сюди. Іноді він зупиняється поблизу порталу, щоб прислухатися, так немов би той спів притягав його. Чути виразно слова хору:

„Ми проти князя гордині,
вірні Вождеві й Святині,
радо несем до Ягнятка, до Трону
славов вкриту Корону.“

В той час, як Сатана уважно прислухається до хвалебного співу своєму приборкувачеві, надходить поспішним кроком Уріль, диявол в постаті людини.

Уріль: О, князю! Що ти робиш тут? Тебе шукають наші. Там внизу.

Сатана: /здрігаючись від переляку/
Там унизу? Де саме?

Уріль: Так, унизу, в твоїй державі, в державі нашої.

Сатана: І тут також моя держава. Хіба ж не є написано, що я є „Князем цього світу?“

Уріль: Не познаю тебе, мій пане. Сьогодні ти говориш словами ворогів твоїх. Що значить це?
/чути знову хоріві співи/

Сатана: Лиши мене дослухати цей спів.

Уріль: Так, чи ж не знаєш ти, що нині ця голота на колінах святкує празник перемоги над тобою. Ти ж тут стоїш, біля дверей, як та дитина, що вигнали її з театру, вона ж і тим щаслива, що може прислухатися до голосів крізь дірку у порталі.

Сатана: Це відколи наважуються учні учителя їх розуму навчати? Ти є не встані зрозуміти це. Хіба ж ти знаєш, що переможений міцніше може бути пов'язаний із переможцем, як з власним братом?

Уріль: Ні, справді я цього не розумію. Я знаю, що отам все-редині у церкві великий натовп баранів, святкуючи твою поразку, вис. А ти-Великий Сатана-зволяєш прислухатися до них знадвору.

Сатана: А я вважав тебе за більш дотепного. Коли б я уявляв раніш чого мої прихильники є варті, не мав би ти мабуть... Але, послухай, що кажу: чи не були б на честь мені збудовані ці вежі, коли б я переміг війська Великого Вождя? І людський натовп цей, що завжди є готовий іти за переможцем, чи не співав би він тепер мені хвалебні гимни? Хоч я і є подоланий, але я чуюсь ближчим Святому Михаїлу, як припускаєш ти.

Уріль: Ніколи ще не чув від тебе такої мови. Ніколи не повірив би, що мушу слухати такі слова.

Сатана: Це товариство проклятих зробило з тебе дурня. Звір темряви, коли б я переміг Святого Михаїла,

чи ти ніколи ще про це не думав-то ми були б тоді панами неба і легітимними представниками добра?

Уріль: Не хочу й думати про це. Таке уявлення лиш збільшує тортури. І в нашому диявольському бутті здригаєш від такої насолоди. Держава Зла не менша за державу Добра, ти сам нас так учив.

Сатана: Однак, ще й іншу правду тобі я не відкрив. І наше пекло не є чимсь іншим, як раєм-лиш навиворіт. Той меч, який ти бачиш відзеркаленим в воді-здається нам хрестом. А відблиск моря робить з полум'я пожежі-процесію святочну смолоскипів. Не дивлячись на все, ми завжди залишаємось братами тих; що нас перемогли, що ми їх нагорі самих покинули.

Уріль: Пробач мені, коли не встані я тебе збагнути. Чи справді ти є нашим Сатаною і Князем всіх Безодень, коли ти так говориш?

Сатана: Я думав, що з вогневим духом розмовляю. Та бачу, що передо мною обвуглена колода. Чи ти на правду не можеш пригадати наш стан колишній? Наш блиск, що дужчий був за сонце? Блаженство наше, яке до рівнювало Богу? Чи ж ти ніколи-хоч на мент-не відчував туги за верховинами, за радістю і світом? І навіть, коли б туга ця поглиблювала наші муки, чи ж може це нас залякати? Нас, що катами є, а в той же час і мучені, нас, яких наша суть і кара зробили нічим іншим-як тільки болем!?

Уріль: Я зовсім спантеличений тобою. Чи може у тобі, по багатьох тисячеліттях після твого повстання, прокинулися закиди сумління? Хіба ж не ти нас закликав до бунту? Ти ж був причиною поразок наших. А як же ти-такий гордий-тепер говориш немов покинута, придуркувата баба, що тужить за своєю старою, спокійною хатиною. Оці попівські співи збаламутили тебе. І ти не є тим самим, якого завжди знали ми, якому ми корились. Покинь мерцій зачумлене це місце!

/ знов чути спів вірних /

Чи ти не чуєш, як вони радіють на спогад про твою ганьбу? Ходім, не прислухайся їхнім співам!

Сатана: Мене не розумієш ти. Коли б я відчував на правду каюття в тому що я зробив, я не zostався б довше тут, тоді б я станув гідним підвестися до Батьківщини знову, тоді я був би близьким порятунку. Але в мені нема спокути. А тільки спогад, розпучливо-пахмурий, про згублене блаженство. Моя гордіня є не зменшена, не зникла. І я не каюся в нічім. І все ще не здолаю я пробачити тому, хто не хотів мені простити. Я не хотів ніколи служити, однак був змушений до того. Я є засуджений до служби-найбільш жахливої. Я мушу грабувати душі у людей. І що є дивного в тому, коли рабу, проклятому на побут у п'ятмі-в'язниці, ввижається на мент простори вільні неба, де сонце день цілує? Чи ж ти не був колись також промінням?

Уріль: Ці спогади є тільки муками і карою для нас. Чи ж ми не маємо їх досить? Жени їх геть! І повертай назад, до себе. Іди за мною, там де кличуть тебе наші.

Сатана: Збирайся звідси геть! Залиш мене самого! Я не боюся, так як ти, подвоїти мій біль.

/ Чути лагідну музику, яка вже не згучить більше з катедралі, а сходить з висот. /

ЧАСТИНА ДРУГА

/ Раптом з'являється Архангел Рафаїл, осяяний колом блискучого проміння. Він наближається до обох дияволів. Сатана лишається безмовним і не рухається. /

Уріль: Це побратим Святого Михаїла і вірний приятель його. Наш ворог. Я не бажаю бачити його. Тікаймо, Сатано!

Сатана: Ти тут?

Рафаїл: Так. Рафаїл, який колись тобі був братом.

Сатана: Шукаєш ти мене? Чому якраз мене?

Рафаїл: Він наказав мені тебе шукати.

Сатана: Він наказав тобі якраз мене шукати? Мене, хто є проклятим і засудженим, відкинутим і переможеним повстанцем?

Рафаїл: Так є, якраз тебе, нещасного.

Сатана: Що сталося у вас там, нагорі? Це справді щось нечуване. Століття за століттями минали і мільйони ночей самотності пройшли, ніхто з вас не шукав мене. Ніхто з вас навіть не наважився - по вашій перемозі - наблизитися до потвори, що скинута була в найглибшу темряву безодні.

Рафаїл: Я знизився б раніш, якби і ти раніш покликав.

Сатана: Покликав? Ти маячиш! Хто покликав?

Рафаїл: Ти ж сам покликав, Сатано! Слова твої, якими ти звернувся до товариша твого прокляття, також і неба досягли і Ним були почуті. Він шле мене до тебе.

Сатана: Мої слова? Що саме я сказав? Я не сказав нічого подібного молитві. Нічого, що могло б згучати, як самозречення. Хотів я бути першим - і станув ним, хоч в іншим, не твому світі. Але держава зла також не знає меж, так само, як і царство твого Пана.

Рафаїл: Не відчуваєш ще в собі покути? Але в тобі прокинувся хоч спогад. І в цьому спогаді є подув туги, у тузі-тінь стремління, а в ній є жало болю, а біль той - є початком каяття, спокута ж є...

Сатана: О, досить, досить! Я бачу, що і ти, з того часу, як я тебе покинув, зарозумілим став. Ти міг би бути незлим великопостним парохом, коли б не інше, ліпше

ремесло тебе займало. Слова твої солодкі, але не є я мухою, що ласиться на мед.

Рафаїл: Люцифере, покинь твій глум! Ще так недавно ти говорив у іншим стилі до тупоумного колеги. Від першої години твого засудження чекав Бог на твої слова, які ти вимовив тепер, чекав, що знов прокинуться в тобі і спогади, і згадка про блискучість, яка тебе сп'янила. Тоді послав Він проти тебе Святого Михаїла з вогневими мечами. Сьогодні ж-посилає Він мене, з запрошення словами.

Сатана: Волію ліпше Святого Михаїла. Бо Михаїл-воєнк, тому він може ліпше зрозуміти мої насильства і мою поразку. Як бачиш, я стояв біля дверей, його хвалебні гимни слухав.

Рафаїл: Святий Михаїло буде першим, який тебе вітатиме, як ти повернеш, коли б хотів ти повернути. І всі твої колишні побратими-так як я-надіються, що ти повернешся завчасно, перед смертю. Твій жаль за згубленою славою минулого тобі дороги вкаже, як віднайти її. І з вірою в твою покуту Він, той, який любив і проклянув тебе, послав мене з тобою говорити.

Сатана: Занадто поспішається, Старий! Як завжди-тоді й тепер. Можливо, що й тоді не заслужив я ту безпощадну кару, можливо, що й тепер так само я не вартий зазнати нагале співчуття. Скажи Йому-хай почекає! Чекати-це ж належить до ремесла Його.

Рафаїл: Сарказм є маскою твого страху. Відкинь цю машкару і слухай моє слово. Бог через тебе мучиться, і то не тільки від сьогодні. Його любов очікує тебе, з моменту, коли зазнав ти кари від справедливості Його.

Сатана: Чи ж справді так? Чи дійсно Він знов хоче бачити мене? Не можу я повірити цьому. Чому ж тоді Він досі ніколи не рухнувся, хоч дуже добре знав, яка жаллива моя доля, які нещастя спричиняю я постійно людям, Його улюбленим створінням-дітям.

Рафаїл: Робити перший крок не міг Бог і не може. Ти сам, твоя гордіня скинула тебе у прірву. Ти сам-твоя покора мусить піднести тебе вгору.

Сатана: Якщо не помиляюся, це ж Він був тим, який мене створив зі здібністю до гордоців, до люті й зла у різних проявах. Який же батько сам свою дитину за те карає, що народилася вона в зміїній шкірі, чи волосата, як ведмідь?

Рафаїл: Твій дух ще й досі є затемнений твоїм падінням. Ти забуваєш: що Він дав тобі-між іншими-і дар божественний-свободу. Коли ж ти зловживав цей дар для бунту, то це твоя, а не Його вина.

Сатана: Авжеж! Коли я дам своєму немовляті божественні дари вогню, то це Його провина, якщо в будинку виникне пожежа...

Рафаїл: Не утікай! Не був ти немовлятком, натомість досконалим, мудрим, найбільш піднесеним між ангелів.

Сатана: Якраз тому я відчував спокусудорівнювати Богові. Коли б Він дав мені той самий простий дух, що маєш ти, або Святий Михаїло, ніколи б я не впав.

- Рафаїл: От, бачиш! В цих твоїх словах виходить на поверхню, не хотючи, твій жаль. То ж не ховай його, признайся, що ти шкодуєш і не соромишся його. Той, хто стоїть перед тобою, тебе і любить і хоче врятувати. І пригадай біля Бога, так само безконечний, як і його істота. Збави його страждання. Він був примушений зробити Князем Зла того, який по суті був йому найближчим і найбільш подібним.
- Сатана: Біля Бога? Хіба ж може Бог страждати? Чи ж може Він, найдосконалий-недосконалостями бути зворушеним, збентеженим?
- Рафаїл: Бог є любов. Любови ж не буває без страждання. Коли б Він не страждав від болю, від людського нещастя, чи Він послав би Сина первородного свого на землю, чи б Він з Нього зробив Людину Болю?
- Сатана: Перед століттями пізнав я особисто цю болем сповнену Людину. Та навіть більш того: ми з Ним удвох вели розмови в пустині Іудейській. І признаюсь, мені сподобався той Богочоловік, чи Чоловікобог на правду. Додам, що Він поведився зі мною дуже чемно, не так брутально, як це собі дозволив колись вогневий Михаїл. Але, якщо Він Богом був, якого надіслав на землю Бог, чому я не почув від Нього заклику до миру? Натомість, Він сказав мені, нарешті: „Йди геть і зникни, Сатано!“ Я одійшов. І так далеко, що і сам тепер не знаю, чи варто взагалі ще раз шукати тих шляхів до раю.
- Рафаїл: Ти чув, що Бог чекає на знак від тебе. Але ж ти виявив, що все ще залишаєшся безглуздим від гордині. Ти ж домагався від Христа, щоб навіть Він -цей Божий Син-навколюшки ставав перед тобою, тобі молився.
- Сатана: Чи ж не прийшов Він в світ, щоб всім і все простити? Хто ж проповідував любов до ворогів? Не Я, а Він. А я був супротивником, отож тим самим ворогом, властиво кажучи. Він мав би дати добрий приклад мені, прощення і любов пропонувати.
- Рафаїл: Він зовсім не для тебе на землю знизився, а для людей, щоб рятувати твої жертви від пазурів твоїх. А ти прикинувся, як учень, втілювався у Юду, щоб зрадити його, катам продати.
- Сатана: Так, і тоді я партію програв. Тому й тепер не починаю знову.
- Рафаїл: Ти ошуканець. І ти хочеш дурити й себе самого. Та Бог, хто є любов, нікого не покине, навіть тебе, хоч ти його покинув вперше. Якщо страждання Сина спроголосся урятувати всіх людей-Отця страждання напевно зможе принести рятунок для ангелів збунтованих. Якщо твій біль зрівнявся б з його болем-ти був би урятований.
- Сатана: Чого ж тоді чекає Милосердний? Чи ж я не є весь-тільки біль, лиш виключно страждання, з того часу, як Він мене в п'ятому велику кинув?
- Рафаїл: Ти помиляєшся. Твій біль не є ще справжнім болем, а тільки кублом зміїним, в якому безсилий гнів, ображена гординя, шалена помста й рабські заздрощі сплелися. Ти хоч страждаєш по заслугі, але ніколи ти ще не зазнав печалі, яка очищує, підносить дужу

вгору. Натомість спалахнула іскра справжнього страждання в твоїх словах, які сказав ти спільнику твого повстання, коли ти пригадав загублене блаженство. Коли ти міркував про те, що без твого обурення-безглуздя ти й нині міг би сидіти поруч Бога, праворуч, біля Трону.

Сатана: Впливають незвичайно твої слова на мене, бентежать мою душу. Я звикнув сам нікчемні людські креатури спокушати, які нічого іншого не прагнуть, як безборонно підкоритися спокусі. Тепер же ти грабуєш ремесло моє від мене і хочеш обіцянками мене купити. Спокушений спокусник! Так! Це чудова назва для мелодрами моїх письменних, романтичних друзів.

Рафаїл: Чи не помітив ти, що люди, які наслідують тебе у поглядах своїх, так мало, або й зовсім не турбуються про тебе, про твою особу? Чи не набридло вже тобі тих спокушати, які тобі не ставлять спротиву? Коли ти чуєш похитливу насолоду, штовхаючи у прірви свої жертви, чи не зазнав би ти безмежно більшу радість, коли б дозволив спокусити себе самого, піднести на висоти?

Сатана: В безодні кидати, підносити угору-ця споконвічна метушня-туди й сюди! Коли, нарешті, прийде спокій і справжній мир для мене і для людських креатур?

Рафаїл: Лише у лоні вічності існує мир. Згадай ще раз твоє старе блаженство, твоє, хоч і коротке, захоплення і дивний захват, що в тобі буяли в той мент, як народився ти з нічого. Не забувай нічого! Пригадуєш знов і знову ще раз про все. Пригадуєш проміння, які неначе топа із золота і діамантів тебе вгору? І тихий спів, що плинув вгору із серця чистого твого, і ту любов, яка палала, але замість того, щоб знищити твою істоту, зростала безупинно в присутності Творця, який зробив тебе собі подібним, якраз тебе, Його архангела-вибранця. І зрозумій, нарешті, що й найменший вияв каяття тобі скарби безмежні може дарувати та втішить Того, який хотів зробити тебе щасливим. Коли ж прокинеться в тобі до Бога співчуття, який за тебе терпить муки?

Сатана: Що ти сказав? Ти вимагаєш співчуття від мене Тому, хто сам Його не має? Чи ж Бог так обіднів, що милосердності від ворога найгіршого благає?

Рафаїл: Це є найбільша таємниця Його містерій. А все ж є справді так, як ти сказав. Бог є безмежне марнотратство зі скарбниць Любови. А одночасно є Він вічним жебраком, який благає від усіх людей пожертв від їхньої любови. І доки хоч одиний з них Його не чує, Він-цар вселенної-лишається невтішним і невтомним злидарем, який до всіх у двері стукає: до першого й останнього створіння. О, Сатано! будь милосердним до Нього і себе самого!

Сатана: Запізно. Він покарав мене, розтер мене на порошок. Тепер хотів би, щоб чорний попіл-згар ще раз викреслював вогні й блискучі іскри? Чи ти не відчуваєш, що найглибшою безоднею мого страждання є те, що я не востані взагалі відчутти й зрозуміти справжні болі?

І ти ще вимагаєш, щоб у моїм розпучливім безсиллі я спробував любити? І навіть, щоб любив себе самого?

/ В цей мент відчиняються брами катедралі. Натопт віруючих виходить з церкви. Архангел Рафаїл і Сатана відступать назад, ставчи під величезною липою, яка росте на площі. Люди проходять повз них і зникають, розмовляючи невиразно. Останньою виходить з церкви одна жінка і оглядається навкруги. Вона є молада й вродлива, її бліде обличчя обрамлене чорним серпаком. Сатана помічає її та наближається до неї. Рафаїл зникає в сутіні./

ЧАСТИНА ТРЕТЯ.

/ Жінка є сама на безлюдній площі. Вона спиняється на хвилину, немов би вагаючись, яку дорогу має вибрати. Сатана підходить до неї./

Сатана: Ласкава Пані! Як бачите, темніти починає. Можливо, що місцевість ця незнана Вам. Якщо я можу Вам допомогти-готовий радо до послуг.

Віргія: Ви помиляєтесь, мій пане! Не потрібую я ні проводу, ні охорони. Прийміть мою подяку.

Сатана: Мабуть не хочете довіритись мені, бо ще ніколи не зустрілися зі мною. Не майте жадної підозри, моя пані, я джентельмен-старий, далеко старший, як можете собі ви уявити.

Віргія: Мене нітрохи не цікавить вік інших. Можливо, що ви дійсно є старим, та я боюся, що джентельменом ви не є. Бо справжній джентельмен поводиться не так, як ви, не є таким нахабним.

Сатана: Все ж запевняю вас, що я є первородним сином одної старовинної родини, одного роду княжого, найпершого, який коли-будь існував. Якби не власне глупство, що раптом вибухло в мені...

Віргія: Будь ласка, заощадьте собі оповідання про ваш славетний рід. Лишіть мене іти моїм шляхом.

/ Вона хоче йти далі, але їй не вдається зробити і одного кроку./

Сатана: Ви бачите тепер, моя шановна дама, я не належу до незнаних і прибуд. Я маю рештки старої влади до послуг і ваша нерухомисть є доказом того. Ви звідси не зможете рухнутися так довго, як довго я цього не хочу.

Віргія: Не є ви жадним джентельменом. Я зрозуміла. Ви є один з тих чаклунів, яких багато вештає по світу, щоб баламутити людей й знущатись з християн. Але ця гра стає мені задовга. Я прошу вас, пустіть мене негайно.

Сатана: Прекрасна дама! Хоч присуд ваш не є занадто точним, та крихта правди криється в ньому. Тому вам

признаєсь, що я є трохи більший за звичайних чаклунів. І навіть, якщо це цікавить вас, вони є піддані і служники мої. Отож, не сподівайтесь, що зможете від мене утікти.

Віргія: Ви... чи ж таке можливо? Чи ж мушу я повірити, що ви є ним?

Сатана: Кого ви розумієте під „ним“?

Віргія: Ви хочете мене дурити? Ви сподіваєтеся скористати з моєї легковірності? Що може бути спільного між ним і мною?

Сатана: Далеко більше, як припускаєте, ласкава пані! Уже самий той факт, що ми існуємо разом, це значить спільно терпимо страждання. А крім того - гріхопадіння. Є деякі, що впали вчора, а інші завтра на черзі. Та всі ми є засуджені на той кінець. Будь ласка, не лякайтеся, він є не так поганий, як вам священики розповідають.

Віргія: Я вам не вірю. Та і не хочу вам вірити. Пустіть мене. Я не цікава довідатися: хто ви є? Я чувся пов'язаною з Богом. Розмов же інших і розваг я не шукаю.

Сатана: Також і перша жінка, з якою я колись, давним-давно приємність мав вести розмови, належала до близьких Богу. Він, навіть, власними руками сам формував її красиве тіло. А все ж, вона вслухалася в мої слова прихильно й доброзичливо, не гніваючись, так як ви, а навпаки: охоче пішла мені назустріч, послушавши моєї скромної поради. Чи чули ви колись про цю подію?

Віргія: Тепер я пізнаю тебе, але не маю ані крихти страху перед тобою. Ти є проклятий і пропащий, ворог і спокусник. Бог покарав тебе. Ти був Михайлом переможений. Христос нас визволив з твоєї влади. І я не хочу мати нічого спільного з тобою. Пусти мене!

Сатана: Нарешті ти збагнула з ким до діла маєш. Я знаю теж, хто ти. Ти - Віргія, славетного поета донька, яка ніколи ще мужчини не зазнала і нареченою Христа збиралась стати. Тепер, коли ми є представлені один-другому, балакається легше. Немов би лід розтанув, а згодом, хоч і поволі, прийде й довір'я.

Віргія: Довір'я? Хочеш ти довір'я? То матимеш його. Я виклик твій приймаю. Я вже тобі сказала, що не боюсь тебе. В моїй душі я маю спільника, далеко більш міцнішого як ти.

Сатана: Не сумнівайся в тому, с, любя панно! Якраз я тут і є, щоб свідчити про це. Але, чи знаєш ти, що людські креатури складаються із двох частин: із духу й м'яса. І майже завжди - частина друга буває спільником моїм. Ти є вродлива й молода. У твоїх жилах клекоче кров, а твої очі повні образів принадних. Тремтять від нетерплячки твої руки, якими ще ніхто не був голублений. Отож, далеко ще не всі надії є загублені...

Віргія: Хоч ти і є на правду Демон, та на цей раз не вистачить твій розум сатанинський. Я не належу до таких жінок, які при першій зустрічі з тобою подібними впадають у дрімоту, чи непритомність. Але, коли вже

Віргія: примусом, немов цвяхами, тут мене тримаєш, то я хотіла б у твоїй присутності до тебе говорити з тим довір'ям, якого ти від мене вимагаєш. Чи ти дозволиш простій жінці до князя цього світу вільно говорити?

Сатана: З великим задоволенням. Я завше радо слухаю новини. Бо досі всі жінки або корилися мені, або втікали з переляку. Тому з напруженням чекаю, що саме хочеш ти мені нового розповісти.

Віргія: Я дякую тобі за твою дружність. І хочу розповісти тобі про те, про що ніхто з людей не думає і що ніхто з них не хотів би тобі сказати. В тобі є втілене всесвітнє зло. Я зла любить не можу. А все ж, в цей мент, я намагався побачити в тобі лише Архангела, яким ти був первісно, з душею, що була сотворена по образу й подоби Бога. І душу цю я можу любити без гріха.

Сатана: Освідчення в любові? Мені?

Віргія: Забудь, хоч на хвилину, що ти є злом. Вслухайся пильно в мої слова. Поглянь уважно на картину світу. Її ти знаєш ліпше за нас всіх. Тобі ж відомо, що людина стає все більш і більш безглуздою. І що її глупота стає її нещастям, а це нещастя знову ж побільшує її глупоту. З того часу, як люди все менше вірять у твоє буття, вони все більше стають твоїми жертвами й рабами. Їх спокушати не потрібно зовсім ти. Вони, як ті метелики вночі летять на лампу, кружляють і гудуть біля твоїх вогнів. Вони тримаються твоїх засад, не знаючи про це; приймають кодекси твої, його ніколи не читавши. Я не питаюся у тебе співчуття для них, не здібний ти й на милосердя. Звертаюся до тебе тільки, як до Князя, до гідності і гордості твоєї. Чи ж ти не маєш досить їх покори? Чи не обридла ще тобі їх легковажна відданість? Ти ж завжди був на свій манір-відважний войовник-герой! Тобі ж подобалося завжди або переконати ворогів, або перемогти в бою. Яке ж ти можеш мати задоволення від цих отар овечок, які в тобі не визнають ні чабана, ні вовка і добровільними рабами стають ще перед тям, як ти сказав до них єдине слово, чи рушив пальцем? Якби була тобою я, то з сорому за цю загальну тупість і глупоту, я припинила б гру. Бо що то є за гра, коли нема в ній ані спротиву, ні боротьби?

Сатана: В тому, що ти говориш є трохи правди. Я признаюся, що чим далі тим більше я нужуся світом, тут на землі поміж цієї стари приручених, струхлілих. Однак, яка б там не була перемога, вона приносить певну радість кожний раз. Тим більш, що інші втіхи є недоступними мені з того часу...

Віргія: З того часу? З якого? Відколи ти безвинним був і близьким серцю Бога? Чи не було б тобі можливо вернутися туди? Сам Бог дає мені в оцю хвилину натхнення і наказ одну велику таємницю тобі відкрити. Не може Він тобі простити, бо проти Нього ти грішив. Але тобі простити, вибачити можуть люди, тому, що все, що ти їм заподіяв і далі чиниш є наслідком

- Віргія:** твоєї кари, а не твоєї волі. Якщо б всі люди, щирим серцем, все зло тобі простили, чи мав би ти відвагу просити Бога помилувати тебе? Відповідай мені без глузу наді мною, благаю в імені твого колишнього небесного буття.
- Сатана:** Пробачити мені? Здається, що подібне слово я чув: колись у Іудеї. З того часу пройшли тисячеліття. Ніколи не знайшов його у словнику могому. Я потрібую час, щоб відпочити, оговтатись від несподіванки. Можливо, що дістанеш відповідь мою.
- Віргія:** Не повертайся знову до твоїх незграбних викрутаків. Ти станув більшим ворогом собі, як людям. Колись, ти жінкою весь людський рід в спокусу ввів. І знову жінка нині є, яка тебе з твого гріхопадіння врятувати хоче. Це певно, що я є лиш жінка: проста, немічна, незнана і небагата мудрістю та досвідом життя. І все ж я певна, що Господь мені дасть силу дотримати від всіх нас обіцянку. Тобі простять всі люди, якщо даси їм спокій, а сам помиришся назавше з Богом. Ніхто ще не наважився поставити тобі такі умови, та я беру на себе цю відповідальність, бо це моя любов, що робить мене відважною і навіть необережною. Вона не знає сумнівів, не знає й застережень. Син Божий наказав нам любити наших ворогів. Чи ж ти не є найбільш жорстоким і заклятим ворогом людей? То ж маєш право бути нами улюбленим, більш як хто інший.
- Сатана:** Чи ти є божевільна, жінко? Чи не пригадуєш-кому наважуєшся ставити такі умови? Я знаю, що всі люди люблять зло, але чи може той, хто є християнином не дивлячись на все любити князя зла?
- Віргія:** Я вже тобі сказала, що не люблю я зла. Але ти теж створіння Бога є і був колись одним з улюблених Його дітей. Є зовсім виключним, щоб у тобі загинув кожний слід твоєї первісної природи. Коли б нічого іншого, як найдрібніший спогад і туга за тим світом в тобі не залишилося-мені їх досить-щоб тебе любити. У твій щасливий час-ти був таким. Крім того, я люблю в тобі ще й сина блудного, того майбутнього, який повернеться додому, до королівського палацу Батька.
- Сатана:** Любити і любов! Пробач мені, це є такі забуті і незвичайні для моїх ушей слова. Ще більш чужі вони душі моїй. Ще жадний чоловік і жадна жінка не говорили так до мене, як ти. Я чуюся, як той, що раптом збуджений від сону, не розуміє ясно, що йому говорять.
- Віргія:** То прокидайсь мерщій і слухай моє слово. Ще раз для тебе розчинилися небесні брами. Ти спокусив людину до гріхопадіння. І щоб навік звільнитися від тебе-людина є готова допомогти тобі піднятися з безодні. Ми будемо молитися усі за твій рятунок і так, як не молилися за нас самих ніколи. І вистачить, якщо лиш тінь спокути і іскорка жалю, одна єдина крапля любови ще живе в тобі. Про решту ми подбаємо самі.

- Сатана:** Чи -будь коли- можливе існування створіння людського, яке було б спроможне кохати любов до мене? Бо ж досі усі люди були моїми ворогами, або ж невільниками і рабами. Вони корилися мені з ненавистю в душі, ніхто з них не любив мене, ніхто з них навіть уявити не міг, що можна і мене любити. Бо що ж любов, як не бажання бути єдиною істотою з улюбленим? А хто ж захоче пов'язати себе з найбільш занедбаним, нещасним створінням всесвіту? О, Віргія, маячись ти! Ти не свідома, що кажеш ти, про що говориш.
- Віргія:** А все ж я запримітила у деяких твоїх словах і тінь від каяття, і поклик туги. Ти не забув ще зовсім і про людське щастя, яке колись було й твоїм. Ти сам признався, що твоє залегке панування тобі обридло. Ще крок один, єдиний крок - і ти здолаєш мене зрозуміти.
- Сатана:** Лиши мене. Ти є вільна. Я не затримую тебе. Ніколи я не зможу тебе забути. Але тепер, лиши мене, тікай!
- Віргія:** О, ні, не хочу я тікати! Тепер, коли ти виступив із зачарованого кола, яке мене тримало на цьому місці, тепер, коли б могла до батька мого побігти, не хочу я покинути тебе. Бо та, яку ніколи не забудеш тобі ще мусить дещо розповісти.
- Сатана:** Лиши мене, кажу тобі! Лиши мене самого із невгасимим моїм болем.
- Віргія:** Якраз цей біль є тим, на чім я все буду. Могла б тобі розповідати про незлічені болю, які робили божевільними людей - то все була твоя робота. Могла б я говорити про люту поміж народами, про кров, яка щодня лилася, насичуючи землю. Про безутішні, нічні плачі поранених і грішних, про ті образи, які калічать тисячам їх душі, про горе, що серця виснажує й ламає, про смертоносні епідемії, про ненависть і про підлоту, зажерливість і пристрасті, про все, що через тебе моїх братів принижує, отрує, шмагує на куски, вбиває, нищить. Та я не хочу говорити далі про людські муки і страждання. Я апелюю до мук твоїх, до туги невгасимої твоєї за поворотом до колишнього блаженства. І я рахую на твою жадливо-пилну пам'ять, на пересиченість твоєю тисячелітню, на безнадійність і розпучливу зневіру. Я кличу тут - тобі на допомогу - тебе самого!
- Сатана:** Іди, наказую тобі! Мені ти пропануєш неможливі речі. Твої слова подвоюють мої торттури. Ти кажеш про любов до мене, але ж примушуєш мене ще більш страждати. Це ж не любов!
- Віргія:** Якщо відважишся зректися себе самого, я обіцяю тобі прощення всіх людей. Якщо ти маєш силу вернутись там, звідки походиш, ти матимеш запевнену любов цілого людства. А в міжчасі візьми, як невелику за поруку, мою любов.
- Сатана:** Спокушений спокусник! Чого не доконав Архангел Рафаїл - невже удасться довершити жінці? Було б абсурдом вірити твоїм словам і обіцянкам.

Сатана: Ти викликаєш спалах неможливого перед моїми очима. Як зможу я повірити тобі? І я робив багато обіцянок, але вони були лиш зашморги і пастки. Чи я здолаю коли-небудь повірити тобі? Збирайся геть! І дай, нарешті, спокій!

Віргія: Я залишу тебе! Але ти сам сказав те слово, яке мою надію скріплює. Бо ж ти сказав, що ти ніколи вже не зможеш мене забути. І ти ніколи не забудеш мене. Ти сам шукатимеш за мною. Мені ж напевно подасть тебе урятувати, тому, що біль твій буде віднині помічником, дорадником моєї любові.

/ Віргія відходить; несподівано з'являється Уріль. /

Уріль: Нарешті ти є сам? Ну, то ходім!

Сатана: Ходім! Але куди?

Переклад зроблений згідно з авторизованим німецьким перекладом Ганни Фон Ностиц та Тоніо Калле з італійського оригіналу.

НА ПРАВАХ РУКОПИСУ

М. Скрипник

GIOVANNI PAPINI DER TEUFEL
Schüler-verlag Stuttgart.
MCMLY

50

500136

L 1